

valec, kaj je Sokol in sklepa „podobnost obeh dekliških organizacij (Sokolske in nacionalno socialistične) je od vsega začetka nudila jamstvo za dobro izvedbo skupnega taborjenja.“

Res, daleč nam je danes Španija. Pretveza pa, kot tam, lahko služi jutri že v naši neposredni bližini, morda med nami samimi za novo intervencijo fašističnih sil. Ne morda ravno obramba kulture pred boljševisko nevarnostjo, druga pretveza zna biti zaščita nemških manjšin. Organizacija čeških Nemcev nas v tem sklepanju potrjuje. Napadi na Čehoslovaško, ki jih fašistični listi stalno prinašajo, so se koncentrirali na „obrambo“ prirodnih pravic nemških manjšin. In vendar uživajo češki Nemci več socialne in politične svobode, kot Nemci v Rajhu. Nič za to, treba je pripraviti Evropo na novo intervencijo v obrambo kulture.

Prav v tem se nam kaže problem inozemskih Nemcev drugače, kot vprašanje vseh ostalih manjšin v svetu.

Lev Modic.

Na rob nekaterih literarnih pogovorov

Od spomladi so se vrstili v nekaterih nedeljskih številkah Slovenca pogovori z literati, ki jih je še nekam široko zamislil tedanji kulturni urednik. Pokazalo se je sicer takoj, da se tudi on ni znal dosti prebiti iz mej skupine, ki je listu iz raznih razlogov bližja. Še bolj pa zmanjšuje pomembnost teh objav okoliščina, da sta med imeni komaj dva literarno res tehtna človeka, drugi pa šibkejše moči, ki vse preočitno zvrčajo krivdo za svojo neupoštevaneost ali izrinjenost na razmere. Namen teh pogovorov je bil, da bi vplivali na bolj kulturno gledanje na našo literaturo in njene delavce, pri čemer bi človek spoznal, kako ti sodijo o odgovornosti svojega poslanstva, o boju in trpljenju, ki je zvezano z življenjem slovenskega literata.

Taki pogovori utegnejo biti zanimiva sporočila iz literarnega sveta, seveda če jih zna časnikar srečno zasnovati, pri čemer mora upoštevati literatovo individualnost, in če je literat odkrit in prost v svojih odgovorih. Njihove izjave oživijo stik občinstva z literarnimi delavci, ga opozorijo na njih mnenja o literaturi in narodni kulturi sploh, pri tem pa pride na dan marsikatera osebna drobtina ali podatek, ki vsaj malo osvetli literatovo osebnost in delo.

V objavljenih pogovorih je nadrobljenih toliko izjav in pritožb, da jih je vredno vsaj v glavnem posneti in jih nekaj razmisliti.

1

Prva zadeva: kruh. Za literarno delo je treba časa. V naših razmerah izključno od literature ni mogoče spodobno živeti, treba je iskati drugačne službe, v kateri človek po navadi skoraj utone. Nekatere take službe, ki so na videz v zvezi z literaturo (časnikarstvo, radio), pa spravljajo človeka v oblast cenene in zasilnega obrtništva. Mislim pa, da se ji izvirna in plodna moč vendarle ne bo dala zaseči. Da bi se dalo tako izvenliterarno delo, ki je lahko osebno za človeka koristno, omejiti, bi pač moralo biti za literarno delo samo določeno kaj večje plačilo. Stvari, ki te razmere slabšajo, ni malo. Prvič so tu revije, v katerih pri nas po večini objavljajo svoja dela. Štirje literarni listi so za število Slovencev bržkone preveč in naravna posledica tega je, da se mora manjšati že tako ne posebni honorar, na drugi strani pa, da gradivo zanje ne more biti tako preračunano, kakor bi se spodobilo glavnim revijam. Kako je poleg tega z neodvisnostjo nekaterih in kakšni zapletljaji lahko nastanejo zatran nje, priča svoječasna zgodba Ljubljanskega zvona in zdaj Doma in sveta, ki so ga menda čisto zapečatili. Nova priča,

koliko je našemu političnemu kapitalu do resnične, proste kulture, do misli in besede, ki se dviga in išče nad ozka obzorja in povprečno, neprožno duhovnost strankarsko usmerjenega človeka, in nov opomin kulturnim delavcem k osvoboditvi. Osvoboditev res ne bi bila lahka, a ž njo bi se morda vendarle bolje uravnalo razmerje med revijami, ki jih danes ne vzdržuje zgolj določena kulturna in nazorska miselnost, ampak nekod tudi še prestižni račun stranke.

Druga stvar, o kateri se čujejo nemajhne pritožbe, je poplava prevodov. Tu gre za knjižne izdaje, ki so torej nevarne večjim domačim tekstom ali knjižnim zbirkam lirike in proze. Govoriti proti prevajanju bi bilo pač neumno, ker se že spodobi, da dobimo glavna evropska dela v svoji besedi, zlasti še, ko jih mnogi že ne morejo spoznati na priliko iz nemških prevodov. Toda če bi reševali, kar se je prevodov po vojski nabralo in kar jih še vedno prihaja na dan, bi marsikaj ne vzdržalo merila. Za kupe takega nepotrebnega blaga so šli tisočaki! Nedvomno bi bilo treba temu poglavju posvetiti več pozornosti in imeti bolj pod nadzorstvom politiko trgovskih založnikov, ki se ne ozira toliko na literarno ceno dela, kolikor na njegovo trenutno aktualnost in privlačnost. Tako prevajanje dvojno pohuja: pospešuje povprečen ali še slabši okus pri občinstvu in porablja literarnega delavca za posel, ki mu ni vselej prikladen ali ki ovira njegovo izvirno delo, — zakaj prevod vendarle več nanese. — Ob teh tožbah so padli očitki tudi na oficielno organizacijo Slovensko Matico, za katero je navedel Joka Žigon, da zavzemajo pri nji prevodi 60, znanstveno delo 33, medtem ko pripade izvirni leposlovni književnosti le 6 odstotkov — razmerje, ki ga je po pravici imenoval narobe svet.

Tretja zadeva so podpore in nagrade. Pisateljsko društvo, ki bi moralo skrbeti za prve, je menda le na papirju, kar se tiče nagrad, pa morda zlepa ni naroda, ki bi bil na tako slabem, kakor smo Slovenci. Zasebna Prešernova nagrada je v enem letu skopnela, s kako posebno mestno, banovinsko ali celo državno pa se ne moremo pohvaliti. Menda so šele zdaj začeli misliti nanje. Naš zasebni kapital je v tem pogledu čisto nevzgojen, kar se kaže tudi na drugih kulturnih področjih, ki bi bila potrebna domače podpore. Kar se pa tiče javnih upravnih oblasti, je z literaturo, leposlovno in znanstveno, ista, kot je na priliko z drugim delovanjem, z univerzo ali raznimi našimi ustanovami: Kakor z upravo tako tudi z denarjem ne razpolagamo sami in je glavna krivda politična. Torej mora biti tudi rešitev politična.

2

Prav blizu vprašanja kruha je sprejem, ocenjevanje literarnega dela. Naj bo ocena izrečena ustno, izražena bolj ali manj odkrito v razpoloženju do nekih oseb, skupin ali nazorov, ali naj bo objavljena, literat ne more kar tako mimo, ker je kolikor toliko od tega odvisno njegovo objavljanje in torej tudi njegov zaslužek, zraven seveda tudi njegova literarna veljava. Morda smo v zadevi klikarstva na boljšem od Hrvatov, kjer je treba pomisliti samo na Krležev primer, a brez takih nerednosti in temnih, zahrbtnih ozadij nismo. Toda o tem bi moral poročati, kdor se bolj spozna v njih. Včasih se razgaljajo in zdravijo neprijetnosti s polemičnimi napadi — v Voduškovih pamfletnih sonetih so nekod segli že dosti čez mero pravičnosti in takta.

Zelo, zelo pa so zdelali v omenjenih pogovorih našo literarno kritiko. Prav klavrno oskubljen je prišla iz njihovih rok in žalostno je, da je v resnici ni mogoče uspešno zagovarjati. Kvečjemu da bi videl v njeni obsodbi tudi nemalo zamerljivosti in preobčutljivosti pri literatih samih. V tem pogledu sta zapisala Magajna in Javornik nekaj nerodnih stvari. Pri Magajni gre bolj za nepreračunljivost. Magajna je pač preprost, še preodkrito domač. Kaže se, da ni mogel

preboleti, da je nekako vržen iz literarnega življenja, zlasti odkar ga je obdelal Vidmar. Stvar je čisto naravna in je tudi njegovo ogorčenje do take vrste kritike v precejšnji meri opravičeno. Vidmarju bi se dalo sicer malo oporekati glede njegove sodbe, toda ton te obsodbe ni bil lep. Reakcija pri Magajni pa je le prehuda in lahko rečem, da so me redkokdaj tako neprijetno zadele kake izpovedi kakor njegove prostodušne, naivno samohvalne izjave: „V Zagrebu sem se zavedel, da sem umetnik in mi tega mnenja o sebi nihče ne more vzeti. Prepričali so me o tem tudi tisti, ki so od časa do časa prevedli kako mojo stvar na tuje jezike, ne da bi jaz zato niti najmanj posreboval...“ In še mnogo takih zanimivosti. Javornik pa se je svoji bojni vnemi, ki je tudi sama na sebi zanimiva, toliko predal, da se ni ustrašil trivialnosti, ko je obdolžil naše kritike, češ da spada mednje lahko že „vsak kulturni analfabet, bodisi napol patološki ljubitelj sobnega akvarija, ki mu ovitki in naslovi revij vznemirjajo ribice, bodisi tak in tak javni ali privatni ‚delovatelj‘, ki že deset let ni bral razen svojega žurnala za telesno potrebo ničesar...“ Iz vsega tega pisanja veje velika ogorčenost, v kateri morda čutiš vsaj nekaj želje, potrditi pred svetom, da je avtor še zmerom med zelo živimi, med tistimi, ki se jim ni bati, da bi jih uvrstili na rob umetniške literature, med ljubitelje, med katere pač Javornik vse bolj in bolj pripada. Da noče biti pozabljen, kaže, ko toži nad kritiko, ki da je šla mimo njegove zadnje knjige, pri čemer pa se nekako tolaži, da so ga nalašč prezrli, ker je šel k taki in taki reviji, kar bo seveda čisto zgrešena razlaga. Koliko upošteva sam v kritiki objektivno nepristranost in koliko resnično poudarja, „da je sleherna slovenska vrsta, napisana z voljo in vero, za našo kulturo... pomembno dejanje“, govori pač njegov nelepi napad na Podbevška.

Kar se tiče vrednosti ocenjevanja, je pa resnično treba nekaj stvari pripomniti. O kritiku je rekel Wilde, da je umetnik, ki pa presaja umetniško delo v pojmovne, logične oblike. Pregelj je povedal nekaj podobnega o njem in ga je imenoval srednika med umetnikom in občinstvom, človeka, ki se ne bo silil in usajal kot učitelj besednim tvorcem, ampak mu bo šlo za določitev vrednosti, za to, da pripravi občinstvo za sprejem literarnega dela in mu tako vzgaja okus. Kritik je po njegovem takrat nekaj vreden, če je njegov čut toliko zanesljiv, da bi morala literarna zgodovina njegovo dognano sodbo upoštevati in tudi sprejeti. Saj bere človek kritiko večkrat le zato, da bi v nji dobil potrdilo za svoje mnenje, ki ga šteje za edino mogoče, ki pa morda še ni tako določno domišljeno. Kako je bilo pri nas s temi načeli v preteklosti? Čop, Levstik, Stritar, Kersnik in še nekaj imen — na drugi strani pa cela vrsta diletantov, če že ne ljudi, ki so udrihali z loparjem in polivali z gnojnico. Spomniti se je treba na Prešernovo okolico, na obravnavanje Pajka in Pajkove, na prve Mahničeve napade in podobne nekulturne in neokusne sprejeme. To sporočilo kaže na še veliko estetsko nevzgojenost pri nas, na neko slovensko grobost, ki so jo podžigali še neprestani svetovnonazorski boji in ki je toliko bolj očitna in tudi razburljiva, ker so tako kratke poti od najbolj zakotnega lista in tudi literata do vodilnih revij in — do vodilnih političnih strank. Svetovnonazorske ozkosrčnosti je še vedno dosti. Netolerantnosti je pač na vseh straneh dovolj. V tem pogledu je gotovo zanimivo, kaj utegne človek slišati, če prisluhne radiu, torej edini taki naši, rekel bi, vsenarodni ustanovi, prav tedaj (12. junija), ko je pisan večer o Prekmurju, pri katerem dobi mimogrede nekaj posebnih, namerno izbranih in res malo pritlikavih informacij o Mišku Kranjcu. Take pristranske diletantske kritike gotovo ni malo, cela vrsta ljudi je, ki misli, da je treba zastran morale slovenskega naroda ali česa podobnega spraviti v slabo luč kakšno ime ali vsaj kaj priškrtniti od njega, seveda

po večini anonimno. Občinstvo je torej že tu na svoj način pripravljeno in opredeljeno glede „svoje“ in „nasprotno“ literature.

V revijah dobivajo prav nemalokrat knjige v oceno skoraj na slepo izbrani profesorji, zgodaj odsluženi literati, ki na ta način pred javnostjo še ne umrjejo, radikalni in bojeviti začetniki, prijatelji in znanci — vse po večini brezlična, res nesolidna, diletantska družba, ki piše večkrat precej prazne referate, nejasne, neprepričljive ali celo nasprotujoče si sodbe, ob katerih je človeku škoda za popisani papir v listih, ki vendar mislijo ali bi vsaj morali resno misliti s kulturo. Komaj nekaj imen je, ki jim mora človek priznati pošteno prizadevanje in zavest odgovornosti, in med njimi prava redkost človek, ki bi imel resničen kritičen dar in ž njim tudi dar jasne, lepe in duhovite besede, na katero bi bralec nekaj dal, jo užival, se je veselil in tudi marsikaj od nje dobil. Toda še ti ljudje, je videti, se umikajo od takega posla, kakor da je že toliko diskreditran ali ker imajo v sebi moči še za drugačno in bolj prvobitno ustvarjanje ali pa ker so se toliko upregli v drugačno delovanje, da je morala ostati kritika na cedilu. Danes kaže, da primanjkuje ne samo vrednih leposlovcev, ampak tudi že poštenih kritikov. Potrebni smo resne, zanesljive in odgovorne kritike, ki bi vsaj skušala poudariti sleherno novo prizadevanje v slovenski besedi, uveljaviti dobro, pa čeprav ne bi bile pri tem izključene zaletelosti, nerazumevanje — sploh nehotene napačne sodbe. Taki kritiki pač ne bi mogli očitati koristolovstva, zakaj za pošteno izdelano oceno je po navadi plačilo presneto majhno. Nanjo bi lahko nekaj dali in lahko bi bila kolikor toliko poklicna, ustvarila bi tradicijo, medtem ko danes gostuje in po navadi še s slabimi močmi, od katerih si pač literat ne more upati pravičnega zadoščenja in opozorila, občinstvo pa tudi ne duhovite razlage in sodbe.

3

Da bi imeli stvar bolj jasno pred očmi, je pač potreba vsaj malo zamenjati splošne neznanke obtožb s stvarnimi dejstvi, poseči torej malo v zgodovino kritike zadnjih časov. Pri tem se gotovo ne spleča ukvarjati se z drobižem slučajnih diletantskih kritikov. Gre za primere, ki so zbudili več vznemirjenja in dvignili nekaj prahu. Tu zadeva nekaj tudi poročanje v dnevnikih. Na takem mestu, kjer je zraven vsega kulturni urednik še toliko vezan, da ga hočejo imeti naši ozkosrčni in kulturno ne preveč obdarjeni založniki in politiki za nekakega pisca reklamnih priporočil za svoja založništva in kulturnega eksponenta svoji ideologiji, na takem kraju je gotovo mnogo, če zna publicist brez zamude, z nekaj prizanesljivosti do vsega novega s te in one strani napraviti spreten referat, pri čemer se pač ne moreš spotikati ob nedognane sodbe ali pa celo previdne fraze. Obsodbe vredno pa je lepljenje etiket, ki služijo ne posebno kulturni politični demagogiji, in s katero so si nekateri že brezumno pokazili ime, ki so si ga bili pridobili. Prav tako je skorajda smešna praksa, ki se je ne izogiba ne eden ne drugi dnevnik: Kadar gre za človeka, ki sodeluje pri njih reviji, je največkrat priznan novelist, pesnik s sodobno in svojsko intuicijo, duhovit esejist ali potopisec in kritik, ki se ga je treba bati, pa naj bodo njegovi spisi še tako pusti, dočim se drugi sploh ne omenjajo.

Revija pa na preveč prizanesljivo kritiko ne more misliti. Od nje je že treba pričakovati kolikor toliko dognane, iz resnega literarnega čuta objektivno izrečene kritike, ki je ne zavaja želja po zlobnem zadovoljstvu, da je koga neusmiljeno zdelala in raztrgala, torej nekaka „krvoločnost“, ki ji strežejo radi zlasti mladi neudržani talenti. Kljub temu temperamentu je zanjo prvi ozir in načelo: služiti umetnosti, kulturi, torej poudarjati vse, kar je pozitivnega v tem pogledu, pa tudi

zavračati, kar si iz nezrelosti, pomanjkljive kritičnosti do samega sebe, iz domišljavosti ali celo nelepih postranskih namenov skuša utreti pot do veljave ali kvariti okus. Taka zrela kritika terja zrelega občinstva in seveda zrelih literatov, ki ne bodo videli v nji svojega sovražnika. (V naših razmerah, ko je literatura v revijah vsebolj in bolj zanemarjana in redka, bi ji najbrž ne mogli očitati niti tega, da kaj vpliva na primer na prodajo dela, ker se — po različni krivdi ali sploh ne oglašča ali šele z veliko zamudo.)

Največji naš kritični talent v letih po vojski je gotovo Vidmar, ki si je kritiko izbral za nekak življenjski poklic, precej opozoril nanjo in ljudi tudi precej razburil. Njegov pogled na umetnost ni samo estetski, ker se skoraj bolj pogloblja v etična vprašanja, v iskanje obrisov čiste, nekoliko preabstraktne umetnikove osebnosti. Bolj kot nekatere njegove preindividualistične zaključke o novi etiki, ki jih je izvajal iz umetnosti in ki so vplivali tudi na njegovo sodbo o literatih, pa bi omenil, da je bil v svoji kritiki večkrat le preoster, da je pred njim le malokaj ostalo, da je presojal to, kar so ustvarjali okrog njega, nekako s premajhno ljubeznijo. Zato je bil med njim in literati nemajhen razpor, ki ga čuti človek še danes, čeprav ga že nekaj let pogrešamo v vrsti kritikov, saj je nastala za njim velika praznina.

Izmed mladih je vsaj nekatere hudo razburil Filip Kalan. Ta zanimivi pisec se je sicer bolj lotil teatra, ki zlepa še ni imel tako primerne kritike. Prav tako pa je tudi v literarni kritiki duhovit ocenjevalec in če se mu prav da, zavidanja vreden stilist. Biti zna tudi površen, toda to površnost skoraj nekam hote prekrije s prijetno kozersko malomarnostjo, z duhovitim stilom, pri tem pa se še nekoliko neusmiljeno, fantovskoobjestno poigra s figuro, ki si jo je morda mimo dela ustvaril. Ta površnost pa utegne povzročiti tudi krivično sodbo — nevarnost, če gre človeku bolj za ustvarjajoče pisanje ko za prizadeti predmet, za pisatelja in delo, ki naj dobi svoje zadoščenje, kolikor ga zasluži.

Kako daleč se utegne spozabiti kritika, ki ni zrasla iz prostega, v življenju že prekaljenega daru presojevanja, priča Brnčičeva porazna sodba o slovenski katoliški liriki iz časa ekspresionizma. Brnčič je mlad, zelo živahen in zelo delaven, ki mu gre za odkrito pisanje in ki tudi ni brez čuta za kvaliteto. V omenjenem članku je na priliko marsikaj dobro pogodil. A predvsem ga je prevzela njegova pristranska ideologija in s to strastno in slepo dogmatiko je lahko prišel do svojega uničujočega obračuna. Vendar so to mladostno obsodbo premnogi, navadno taki, ki se bolj v zadnji vrsti zanimajo za literaturo, sprejeli z navdušenjem, dobili pa so se tudi zmernejši, ki so zatrjevali, da jim je bila v pravo olajšanje. Za prve je bila pač šlagerska zmaga nad nasprotnikom na umetniškem področju, drugi so bili pa zadovoljni ž njo, ker je pobila — mimogrede nekaj tudi z estetskega stališča — včasih vendarle preveliko, nerodno in ne prav pametno povzdigovanje povojne poezije, v kateri je pač bilo katoliškega več ko kdaj prej. Sprožilo pa je ta izbruh gotovo nesrečno nekritično gledanje na Kocbekovo zbirko v ocenah na katoliški strani.

Za nerazvitost in neprekaljenost, ki jo izpričuje to Brnčičevo pisanje, je značilno, da ne umeva in seveda tudi ne spoštuje tujega doživljanja, da mora biti torej tak človek, kakršnih v literarnem svetu ni malo, tudi v svojem doživljanju nekam okrnjen, ozek. Zato mu sodba ne izvira predvsem iz širokega pogleda na sebe in svet. Mogoče je v tem nekaj tiste mladostne prikazni, da človek na nekatere stvari življenja ali pozabi, ker jih je preslabotno dojel, ali pa jih zataji in zatire, ker ne zna najti prave mere, ko si snuje nov pogled na svet. Na vsak način je v vsem nekaj nedozorelega, velik mladostni ogenj in ideološki patos, ki pa si zna zelo redko najti sprejemljivo in svojo obliko. Podobno nerazvitost je razode-

valo svoj čas Brnčičevo udrihanje po slovenski literarni preteklosti. Človeku se je moral upirati malo duhoviti krleževski paradoksizem, ki je s tako lahkoto zdelal skoraj vso našo majhno in tudi malenkostno literaturo z izjemo priznanih veličin, za katere pač ni treba posebnega poznavanja, brez pietete do tega življenja, ki jo občuti človek, če se poglobi vsaj nekaj več vanj, pietete, ki je mladi Brnčič pač ni mogel poznati, ker je premalo zrasel iz naše tradicije.

Tisto edino kvalitetno estetsko obravnavanje, ki ga Brnčič ni znal uporabiti, je hotel izvesti Fatur v svojem esaju o novejši slovenski liriki, s čimer so dobili vsaj nekateri prizadeti pesniki primerno zadoščenje. Bolj kakor pri Brnčiču pa se je tu pokazala nova črta ali nevarnost, ki pa je z nobenim svarilom ni moči odpraviti, ker pač narave ni mogoče pregnati ali ukrotiti v nekakšno docela nepristransko objektivnost. Fatur je sicer priznal, kolikor se da, vrednost povojne lirike, a pokazal je tudi, da se je mlajši rod že dosti odmaknil od njenega ustvarjanja in da čuti svoje zglede in vire v moderni, ki jo je nekod malce prepatetično poudaril in novo poezijo nekaj nerodno prepatetično naznanil. Prejšnja generacija se je bila z moderno, zdaj pa mora ob takih sodbah čutiti, da jo prav njeni predniki v družbi mlajših odrivajo v stran. Torej boj generacij. Vodušek, ki čuti pomembnost takega boja v živo, pravi, da se „s poudarjanjem, da povojna literatura zaostaja v vseh pogledih za predvojno, skušata zakriti nezainteresiranost za originalno produkcijo in njeno odiranje.“ Vselej ta opomba gotovo ne velja, dasi je res, da utegne tudi opravičeno poudarjanje take nedoraslosti vsaj pri občinstvu povečati nezanimanje za sodobno ustvarjanje in zato res „ne služi napredku in zboljšanju“. Objektivnost v kritiki torej ni dovolj, ampak ji je potrebna tudi razsodnost, ki je v takih primerih, ko piše mlad temperament, ki nekako zastopa nove smeri, nekoliko težavna zadeva.

Že v teh odgovorih, ki bi bili na drugačnem mestu lahko bolj na široko zasnovani, ni malo besed o gmotnih in moralnih razmerah, v katerih živi naš literat. Gradiva tudi drugod ni malo, ž njim bi lahko marsikaj razčistili in skušali zboljšati — zato je treba predvsem prizadetosti, resne kulturne volje, zaupanja in širokega umevanja.

Lino Legiša.

Politični obzornik

Konflikt na Daljnem vzhodu

Dvajset let po imperialistični vojni, pripravljajo imperialistične sile novo, po obsegu in globini še strašnejše svetovno klanje. Samo po sebi se človeku vsiljuje vprašanje, ali ni današnji položaj že povsem sličen onemu leta 1914. Ali se morda marokanska kriza, burske in balkanske vojne ne dajo primerjati z abesinsko vojno, z vdorom italijanskih in nemških „prostovoljcev“ v Španijo, z mandžurskimi in kitajskimi „ekspedicijami“ kvantunške armade, z neštetimi diplomatskimi spori sploh? Nedvomno, še predobro bi vzdržali dogodki teh zadnjih let primerjavo s predvojnimi homatijami. Kakor so bile izraz naraščajočih nasprotij med imperialističnimi silami na tedanji, nižji stopnji, tako so današnje izraz vedno hujših nasprotij med „lačnimi“ in „sitimi“ imperializmi, izraz neenakega razvoja posameznih kapitalističnih dežel. Še več, današnji konflikti dobivajo v skladu z družbenim razvojem, še izrazito idejno lice, razvijajo se preko borbe med demokracijo in fašizmom v borbo dveh sistemov.

V ospredju zanimanja je danes poleg Španije seveda tudi Daljni vzhod. Motil bi se, kdor bi mislil, da se borba med demokracijo in fašizmom odloča